

En kvalitativ studie om pedagogens deltagande roller - som hinder och möjlighet i barns fria lek

Av: Sofie Ahrencrantz och Maria Staaf

Handledare: Robert Lecusay

Södertörns högskola | Lärarutbildningen

Kandidatuppsats 15 hp

Självständigt vetenskapligt arbete | Vårterminen 2021

Förskolläraryrket med interkulturell profil, erfarenhetsbaserad

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Title: A qualitative study of the educator's participating roles- as an obstacle and opportunity in children's free play

The purpose of this study is to investigate the view of educators on their participation in free play in preschool. Free play is a typical activity for preschool. Engdahl & Ärlemalm-Hagsér (2015) highlight Fröbel as creator of the concept of free play. According to Fröbel, free play is characterized by creativity, freedom, repetition, learning and development (p. 145). Lindgren, Pramling & Säljö (2017) also motivate free play as chosen and led by the children themselves (p.148). With the revised curriculum, play has generally changed and more space has been given. However, the concept of teaching has been added, which means that the free play is being overshadowed. The curriculum for preschool does not highlight the concept of free play, but play in general, where children must be given the conditions for play so that they themselves initiate and that someone in the work team introduces the play to them (p. 8). Play should have a central place in preschool education, where an approach for everyone who is a part of the work team is to encourage play and confirm the importance of play for children's development, learning and wellbeing (p.8). Nilsson & Lecusay (2020) believe that play is human's most distinctive feature (p. 78). and that adults should actively contribute to children's plays (ibid p. 82). As teaching has taken over most of the activities, there is a fear that the play will be overshadowed and taken for granted. Free play may be seen as a normal behavior, which can lead to it being easily taken for granted (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2008, p. 629) and therefore must be encouraged and challenged by adults by participating in the play.

Keywords: Free play, power, responsibility, child vision, teaching, professional competence, experience, the competent child, play, development, the role of the educator in preschool.

Förord

Vi som har skrivit denna studie heter Sofie Ahrencrantz och Maria Staaf och är förskollärarytuder vid Södertörns högskola. Under utbildningens gång har vi båda läst och skapat oss ett intresse för den fria leken i förskolan. Vi tänker att denna studie om pedagogens deltagande i den fria leken kommer att bidra och utveckla vårt fortsatta arbete inom yrket som förskollärare. Under arbetsprocessen för detta examensarbete har det varit angeläget att båda har varit deltagande i reflektion och diskussion kring insamlad data och aktuell litteratur samt forskning. Vi vill börja med att tacka deltagarna som vi fått intervjua och observera. Utan er medverkan hade detta arbete inte varit möjligt. Vi vill även tacka vår handledare Robert Lecusay samt övriga studenter i vår handledningsgrupp, som har fungerat som bollplank och som kunskapskällor. Vi vill rikta ett stort tack till våra respektive familjer för deras stöd och uppmuntran samt deras feedback på detta arbete. Sist men inte minst vill vi tacka varandra för ett givande och utvecklande samarbete.

Stockholm, 2021-06-02

Sofie Ahrencrantz

Maria Staaf

Innehållsförteckning

Inledning och problemområde	5
Bakgrund och tidigare forskning	8
Förskolans fria lek i ett historiskt perspektiv	8
Pedagogens roll i den fria leken i förskolan	9
Studier som lyfter pedagogens roll: Möjligheter och komplexiteter	11
Teoretiska utgångspunkter	15
Fri lek i förskolan	15
Lekvärld	16
Fenomenografin som ansats för studien	17
Pedagogen och makten över den fria leken i förskolan	18
Syfte och frågeställning	19
Metod	19
Val av metod	19
Val av undersökningsgrupp och urval	20
Avgränsning	20
Genomförande	20
Bearbetning av material	21
Validitet och Reliabilitet	21
Etiska överväganden	22
Dataanalys utifrån en fenomenografisk forskningsmetod	23
Resultat och analys	24
Vad har pedagogerna för syn på den fria leken i förskolan?	24
Fri lek som fritt val för barnen	24
Fri lek som positivt inverkan på utvecklingen av barns färdigheter	25
Hur skapar pedagogerna förutsättningar för fri lek?	26
Pedagogernas utbildning som avgörande för synen på fri lek.	26
Möjligheter och hinder i den fria leken	27
Problematik då den fria leken uteblir	28
Vilka roller tar pedagogerna i förhållande till den fria leken i och med den reviderade läroplanen?	29
Pedagogerna som passivt aktiva deltagare och som stöttande observatörer i den fria leken	29
Makten som avgörande och självklar	30
Fri lek men inte fri från pedagogernas påverkan	31
Vad behöver pedagogerna för att kunna vara delaktiga i barns fria lek?	32
Lyhördhet som nyckel till deltagande och för att inte ta makten i barns fria lek	32

Barnen som avgörande om pedagogen får tillträde till den fria leken _____	33
Pedagogernas syn på att de har samma ansvar och samarbetar i den fria leken _____	34
Sammanfattning av resultat _____	36
Diskussion _____	36
Fri lek som komplex i förskolan _____	36
Att vara deltagande pedagog i den fria leken _____	37
Metoddiskussion _____	39
Slutsats _____	40
Referenslista _____	42
Otryckta källor _____	42
Litteratur och artiklar _____	42
Bilaga 1 – Informationsbrev till intervjupersoner _____	46
Bilaga 2 – Formulär för samtycke _____	47
Bilaga 3 - Intervjufrågor _____	48

Inledning och problemområde

Vi har valt att undersöka pedagogens syn på och deltagande roll i den fria leken i förskolan. Genom att undersöka pedagogers syn på begreppet fri lek så kan vi komma fram till att olika förståelser finns. I sin tur tänker vi att olika syn på den fria leken både kan skapa förutsättningar och hämma leken och pedagogens deltagande.

Lecusay och Nilsson (2020, s. 79) menar att det inte finns en specifik definition av lek utan en mångfald sätt att tänka och förstå leken. Fortsättningsvis framhåller författarna tre drag där den första är rolig och lustfylld vilket innebär att de som leker är glada och upplever leken som positiv och / eller belönande i sig. Den andra är frivillig och spontan där det inte går att tvinga någon att leka och den tredje är när leken är ett självändamål där medel samt process dominerar över mål eller produkt. Eftersom vi undersöker den fria leken som fenomen så anser vi att den delkomponent som beskriver den fria leken bäst är frivillig och spontan (ibid, s.79). Utifrån denna komponent förstår och tänker vi kring den fria leken i förskolan. Fröbel introducerade lek som en viktig aktivitet i förskolans undervisning, ibland kallad ”free-play” fri lek som sågs som kontrast till lärande (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2008, s. 629). Lek och fri lek ligger nära varandra som begrepp och handlar om att barnen har frihet att själva välja lekens innehåll och utformning (Engdahl & Ärlemalm- Hagsér 2015, s. 145). Tullgren beskriver leken på förskolan som en företeelse där idén om det fria och aktiva barnet ska förverkligas (2004, s. 112). Ett begrepp som kan förtydliga den fria leken är *Independent play* som Ivrendi (2017, s. 274) lyfter i sin studie. *Independent play* definieras som lek där barnen själva planerar, genomför, reflekterar över samt kontrollerar sina beteenden och ageranden. Dessa förmågor kan hjälpa pedagogerna att se i vilken utsträckning barnen behöver stöd i sina lekar (ibid, s. 274). Fri lek som begrepp nämns inte i förskolans läroplan. Dock är leken betydelsefull i förskolan och ska ges utrymme i verksamheten. Läroplanen för förskolan (2018, s. 8) framhåller att pedagogerna ska möjliggöra utrymme för barnen att hitta på egna lekar. Vidare står det att de även ska skapa förutsättningar för lek som barnen själva tar initiativ till (ibid, s. 8), vilket vi tänker är en definition av fri lek i förskolan. I jämförandet av den gamla och nya läroplanen kan vi konstatera att lek ges större utrymme i den nya läroplanen där leken ska ha en central plats i förskolans utbildning där miljön ska uppmuntra till lek (Lpfö 18, s. 8). Varken den nya eller den gamla läroplanen beskriver begreppet fri lek. Däremot står det att verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasier och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som

utomhus (Lpfö 98, s. 7). Detta tolkar vi som en definition av fri lek. Utifrån detta kan vi se att lekbegreppet har fått ett större utrymme i revideringen av den nya läroplanen.

Ivrendi (2017, s. 283) poängterar att pedagogernas utbildning påverkar deras deltagande i barnens lekar. Pedagoger med hög utbildning stöttar barnens lek bättre än vad de pedagoger som har lägre utbildning gör, oavsett erfarenhet av yrket. Av tidigare erfarenhet från förskoleverksamheten har vi i den fria leken sett att pedagogernas deltagande och syn varierar. Detta kan vara en följd av pedagogernas varierande utbildning. Utifrån det vi uppmärksammat har vi konstaterat att pedagoger antingen är aktiva eller passiva i barns fria lek. Att undersöka vilken syn pedagoger har på den fria leken kan hjälpa oss att se om den fria leken uppfattas på olika sätt inom de olika förskolorna och yrkesprofessioner.

Aktuella teorier och forskning visar på att det finns olika sätt för pedagoger att förhålla sig till den fria leken. Därav finns risken att pedagogens roll i den fria leken upplevs som osäker, vilket i sin tur kan leda till att leken inte tas tillvara (Lecusay & Nilsson 2020, s. 83). Vilken syn och förhållningssätt pedagogen har till den fria leken kan ha betydelse för *hur* och *om* den fria leken möjliggörs eller hindras i verksamheten. Förskollärare ska enligt läroplanen ansvara för att varje barn får förutsättningar för att leka. Arbetslaget i sig har i uppdrag att ta tillvara på barnens leklust och verka för en tillgänglig miljö för lek (ibid, s. 15).

Engdahl och Ärlemalm- Hagsér (2015, s. 146) menar att det krävs en medvetenhet kring att vuxna till största delen styr barns lekar. Även Åberg & Lenz Taguchi (2005, s. 67) framhåller vikten av att vi som pedagoger reflekterar över den makt som vi har över barnen och deras lek. Barnen är aldrig fria från vuxnas påverkan vilket i sin tur ställer stora krav på oss som pedagoger. Något som vi tidigare har erfart i och med den fria leken i de olika verksamheterna är att vuxna passivt sitter och iakttar det barnen gör. Därmed har vi upplevt att det skapas en känsla av ansvar hos barnen att bjuda med pedagogerna i sina lekar. Vi har även tidigare sett att barnen söker bekräftelse från vuxna i utbyte av blickar för att veta om deras lek är accepterad. Att som pedagog vara härvarande i leken tillsammans med barnen och därmed visa barnen respekt för deras erfarenheter, kunskaper och kreativitet blir av betydelse. Något som pedagoger skulle kunna ha glädje av är verktyg för att kunna träda in i barnens lekvärld utan att ta över när vi blir inbjudna till lek.

Bakgrund och tidigare forskning

I denna del beskriver vi den fria leken i ett historiskt perspektiv för att slutligen lyfta fram tidigare forskning som studien utgår ifrån.

Förskolans fria lek i ett historiskt perspektiv

Leken är en viktig del av barns vardagsliv och har historiskt sett ut på olika sätt (Cekaite & Björk-Willén 2017, s. 132). Enligt Ivrendi (2017, s. 273) är leken naturlig för barnen vilket framhålls i studien *Early childhood teachers' roles in free play*:

“Play is what children naturally do. Children’s natural attempts, some of which are considered self-initiated play, are important for fostering their ‘curiosity, their imagination, and their creativity’ – Ivrendi (2017, s. 273)

Trots att forskning visar att leken som begrepp är svårdefinierat (ibid 2017, s. 626) finns det ändå forskare som tar sig an begreppet lek och konstruerar egna definitioner. En sådan definition av lek är *oberoende lek* även kallad *independent play* som innebär “play, in which children plan, carry put, reflect on, and monitor their own behaviour and thinking” (Ivrendi 2017, s. 263, 274). Vilket betyder att lek är något barnen planerar, genomför och reflekterar kring samt har kontroll över sina beteenden och ageranden. Pedagogernas roll i independent play lyfts. Här ska pedagogerna reflektera över hur de interagerar med barnen i lek istället för hur ofta de gör det. En pedagogs medvetna förhållningssätt till barnens känslor och tankar till leken är det väsentliga snarare än ett kontrollerande av barnens lek. Detta interagerande ger barnen en positiv uppfattning av pedagogens deltagande i leken (Ivrendi 2017, s. 274).

Brodin & Lindstrand (2014 s. 149) beskriver begreppet *fri tid* som en form av lek där motsatsen är organiserade lekstunder. Precis som de organiserade lekstunderna är utvecklande för barnen så är även fri tid det, framför allt inom sociala samspel. Även om de pedagogiska traditionerna varierat, blev vissa aktiviteter typiska just för förskolepedagogiken bland annat fri lek (Johansson 2017 s. 47). Fri lek i förskolan är ett komplext begrepp och det kan definieras på olika sätt. Begreppet “fri lek i förskolan” har sina rötter hos den tyske pedagogen Friedrich Fröbel (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 145). I sin pedagogik hävdar Fröbel att leken är barnets sätt att förstå sin omvärld (Lindgren, Pramling & Säljö 2017, s. 49). Den fria leken är grundläggande och barns naturliga livsform. Med utgångspunkt i leken som något grundläggande för människan ger leken människan möjlighet att vara fri (Jensen 2013, s. 170).

Den kännetecknas av frihet, kreativitet, upprepningar, lärande och utveckling (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 145). Evaldsson (2017, s. 111) menar att den fria leken uppmuntrar barn till att initiera och delta i aktiviteter med andra barn, där dem själva förhandlar om vad dem ska leka och med vem. Barnen lämnas här i viss utsträckning utanför vuxnas inblandning.

Fri lek kan också uppfattas som att leken ska vara fri från vuxnas närvaro, där leken ses som att den är barnens. Jensen (2013, s. 162f) beskriver Erik Homburger Eriksons syn på den fria leken, där leken ses som ett frirum som är fritt från verklighet, tid och begränsningar och där pedagogerna har en underordnad roll. Han ansåg att själva idén med den fria leken i förskolan är att det är barnet som ska ta initiativet till leken och att den sker av fri vilja. Vidare uttrycker Homburger Erikson att det är i leken som barnen kan känna sig fria och få vara sig själva, därför är det också viktigt att få tid till att leka (Jensen, 2013 s. 163).

Winnicott lyfter begreppet frihet som betydelsefullt för att barnen ska finna lektillstånd och då kunna börja leka. Begreppet frihet är inte ett väl utrett begrepp men innebär att barnet ska känna sig fritt att leka och att det inte ska finnas några hinder för leken (ibid, s. 172). Berg tolkar Winnicotts begrepp om frihet och lyfter tillåtande lekutrymme genom en tillitsfull relation som betydelsefull för leken. Detta utrymme finns mellan två individer som potentiellt kan förena sina lekrområden. Den första individen skapar lekutrymme för att den andra individen ska känna den frihet som behövs för att kunna finna lektillståndet och börja leka. Winnicott talar om vuxnas betydelse för att skapa leklust hos barnen genom att barnen känner tillit till den vuxne (Jensen, s.172f).

Pedagogens roll i den fria leken i förskolan

Som nämnt ovan anses leken vara en drift hos barnet, en drift som vuxna bör understödja (Tullgren 2004, s. 18f). Den svenska förskolan inspireras av Frøbels syn på lek där begreppet medutforskande pedagoger ofta används och innebär att pedagogerna lär av och tillsammans med barnen (Ivrendi 2017, s. 28f). Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2008, s. 633) talar om krav som ställs på pedagogen i samband med barns lek. De menar att pedagoger ska ha kunskap om barn generellt och att barnet ska vara i fokus. Pedagogen måste kunna lyssna till, observera det barnen gör samt kunna tolka detta. De ska respektera barnen och se dem som kompetenta.

Att som pedagog delta i barns lekar innebär att dilemman uppstår som pedagoger ständigt behöver förhålla sig till. Ett sådant dilemma kan vara när pedagoger observerar barnen och tolkar barnens lek fel vilket hämmar leken (Ivrendi 2017, s. 277). Ett annat dilemma kan vara att pedagogerna i sin ambition att instruera och lära barn, tvärtemot kan bidra till att reducera lekens kreativitet. Därigenom ges inte leken möjlighet att komma till uttryck (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 69). Johansson & Pramling Samuelsson (2006) kommer i sin forskning fram till att uppgiften som lärare är komplex i leken (s.85). Pedagogernas intentioner har stor betydelse för hur man arbetar med lek. Något som dem menar påverkar ett samspel mellan lärare och barn är miljö, attityder, förhållningssätt och syn på barn (s. 98) vilket vi tänker kan både hämma och främja barns fria lek. Vidare beskriver Brodin & Lindstrand (2014, s.143) att beroende på hur vi pedagoger ser på lekens betydelse, antingen som oviktig eller viktig riskerar begränsning av barns fria tid som här innefattar fri lek. Ivrendi (2017) anser att pedagoger behöver tänka kring sin delaktighet i leken och förstå att deras inflytande påverkar deras förståelse för barns lek. Pedagogen behöver även kunskap om behov barn har i sina lekar (s. 274).

I Johansson & Pramling Samuelsson (2006) resultat framkommer det att “Varken under den tid barnen är fria att själva välja aktiviteter eller då barnen inbjuder till kommunikation, tycks lärarna i den här studien delta med utmaningar i barnens samspel i någon större omfattning.” De tänker att pedagoger inte vill störa barns lek för att leken då förstörs samtidigt som de menar att pedagoger missar viktiga ögonblick då barnen bjuder in till lek (s.97). Den rådande diskursen är att pedagoger ska hålla sig i bakgrunden då barnen leker (s. 98). I studien undersöker Johansson & Pramling Samuelsson en förskoleklass och en skolklass. I grupperna ser pedagogerna leken och sin egen roll i leken på liknande sätt. Pedagogerna tar fasta på att befinna sig i bakgrunden, observera och inte störa i leken. Detta tänker dem påverkas av förskolans tradition inom lek där vuxna ska stödja men inte störa leken (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 152f). Hammarström-Lewenhagen (2016) lyfter att man ska skydda och vårda barns lek, *spielpflege*, vilket innebär att: “Att barnet skulle upptäcka själv men inte lämnas ensam i sitt upptäckande [...] “. Författaren kopplar detta till Fröbel som anser att “vi medhandlar i andras handlingar inte imiterande utan genom ett medlevande som måste vårdas. Att åskådliggöra räcker inte, ett stöd behövs av en medlekande lekledare” (s. 29).

Dock säger förskolans reviderade läroplan idag att leken är central i förskolan och att pedagogerna har uppdraget att främja leken för barnens utveckling och lärande. Pedagogerna

ska ha ett positivt förhållningssätt till leken och skapa en miljö som uppmuntrar och utmanar till lek där alla barn ska kunna delta. Pedagogerna ska ge utrymme för barnen att leka själva samt introducera lekar för barnen. I dessa lekar kan pedagogen antingen befinna sig vid sidan av den leken som pågår eller aktivt delta i leken. Då pedagogen är delaktig och närvarande i barns lekar kan de stödja barns kommunikation för att förebygga de eventuella konflikter som kan uppstå. Genom deltagande ska pedagogen uppmärksamma de komponenter som främjar och hämmar leken (Lpfö 18 s. 8).

Almqvist (2014, s. 233) beskriver hur barn ska gå tillväga för att bli delaktiga i lekar. För att bli delaktig i lek krävs bland annat socialt samspel och ömsesidighet som i sin tur kräver förmåga att anpassa sig till givna roller som kan variera mellan olika miljöer och situationer. Detta kan tänkas fungera på samma sätt då pedagoger vill bli delaktiga i barns lekar.

Studier som lyfter pedagogens roll: Möjligheter och komplexiteter

I *The Playing Learning child: Towards a pedagogy of early childhood* utgår Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2008) från forskning om barns utbildning inom de yngre åldrarna vill författarna relatera denna till läroplanen. Genom det vill forskarna skapa en hållbar pedagogik (s. 623). Forskarna eftersträvar en framtidspedagogik som inte skiljer på lek och lärande utan istället visar på likheterna av begreppen. De framhåller även svårigheten att skilja mellan lek och lärande då de lätt överlappar varandra (s. 624).

Studien är en korttidsstudie och utgår från observationer och videoinspelning av barn och pedagoger (s.627). Frøbels lekpedagogik är en av utgångspunkterna i undersökningen. I sin slutsats kommer Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson fram till att barn i praktiken inte separerar på lek och lärande utan gör det endast i samtal om begreppen (s. 626). Syftet är även att försvara nödvändigheten av likheten mellan lek och lärande (s. 631). Dessutom framkommer det att teorier om lek har expanderat och pekar mot begreppen meningsskapande och kommunikation som betydelsefulla (s. 627).

Eva Johansson & Ingrid Pramling Samuelsson (2006) diskuterar i sin studie *Lek och läroplan* om lek och läroplan i förskolan och skola. Dem lyfter pedagogers olika syn på lek och deras ageranden i praktiken (s. 11). Dessutom lyfter de fram att förskolan har som utmaning att se och relatera lek och lärande så att det bildar en helhet i relation till förskolan läroplan och arbetet mot strävansmålen (s.11). Författarna utgår från Frøbels lekteorier där leken ska vara lustfylld

och skyddad och bekymmerslös och drivs av barns egen verksamhetslust (s.12). Denna studie har pågått under ett år där nio arbetslag följts i arbetet med barngruppen för att utmana och urskilja läroprocesser i lek. Pedagoger och barn har intervjuats och observerats (s.13).

I och med att uppdraget inom förskolan förändrats menar Johansson och Pramling Samuelsson att det har blivit viktigare att utgå ifrån barns erfarenheter samtidigt som vi vill bidra till barns kunnande (s.12). Genom sin studie vill författarna bidra med ökad kunskap och diskussion om lek och lärande och dess betydelse för barn och pedagoger i förskolan.

Forskarna kommer i sin slutsats fram till att lek och lärande är olika verksamheter men ändå svårskiljbara eftersom både leken kommer in i lärandet och lärandet kommer in i leken. Specifika erfarenheter kan involveras i lek och lärande såsom fantasi, kreativitet, kontroll och positioner (s.21).

Charlotte Tullgren (2004) tar i sin avhandling *Den välreglerade friheten: Att konstruera det lekande barnet* upp pedagogernas deltagande i leken utifrån ett maktperspektiv. Syftet med studien är att belysa förskolan som en arena för politisk styrning, där leken ses som ett redskap i denna styrning (s.11). Studien utgår från ett barnperspektiv. Forskaren vill ha kunskap om hur barnen uppfattar världen genom att barnen själva får berätta om hur dem ser på pedagogernas deltagande i leken. Barnen intervjuades och intervjuerna kompletterades med videoobservationer samt intervjuer med pedagogerna (s. 12). I slutsatsen kommer Tullgren fram till att med pedagogernas styrning skapar de "det normala barnet". Den fria leken regleras av pedagogerna för att normalisera det som uttrycks i leken. Vissa sätt att leka är inte inom ramen av det normala och tas därför bort (s. 122). Tullgren framhåller att leken måste regleras och korrigeras till den goda leken då detta rustar barnen för en framtid i samhället (s. 61). Pedagogers styrning av barns lekar beskrivs utifrån tre teman:

Normen innebär det som samhället anser vara det rätta.

Styrning från innebär vad barnen eventuellt vill uttrycka i sina lekar. Här styr pedagogen bort leken från det oönskade och den icke "goda" leken.

Styrning till handlar om pedagogens styrning mot den önskade normen av den goda leken.

Tabell 5.1.

	Normen	Styrning från	Styrning till
Att barn leker	Det fria, aktiva och utvecklande barnet.	Overksamhet, överaktivitet	Deltagande, aktivitet
Vad barn leker	Det vackra, nyttiga och lärorika	Det obehagliga och onda	Den goda familjeleken
Hur barn leker	Inom ramen för uppsatta regler som ordning, gemenskap	Fridstörande, konfliktskapande	Lärande av ”rätt” sort. Fridsam lagom-lek

Pedagogernas styrning i leken skapar därav vissa sätt att vara. Vidare har barnen krav på sig att leva upp och använda friheten de får inom dessa ramar som pedagogerna skapar inom förskolan. Barnen bakbinds och detta ifrågasätts inte av pedagogerna. Tullgren framhåller att ett synliggörande av styrningen hos pedagogerna bör göras för att analysera sätten att normalisera och kategorisera barns lek (s. 123). Pedagogen måste ha kunskap om barngruppen vilket vi får om vi deltar i barns lekvärldar (s. 34). Barnen uppmanas att styra vissa lekar själva med förpliktelser om att de ska leka lekar som anses riktiga (s. 122). Kunskapen om det eller dem som ska styras har stor betydelse för att styrningen ska bli så effektiv som möjligt (s. 34). Lyckas vi delta i barnens lekar möjliggörs så kallat *dolt övervakande* av barnen och då inte på ett auktoritärt sätt utan som kunskapskapande. Denna kunskap om barnen som leker ger pedagoger möjlighet till fortsatt styrning (s. 86f). Tullgren lyfter olika makttekniker som påverkar barns lek på olika sätt. Normaliserande tillsägelser är en lätt teknik att upptäcka som innebär att pedagoger vill styra in barnet på det ”rätta” sättet att leka. Andra tekniker är så inbäddade i lust och vänlighet att det vid första anblicken framstår som oproblematiska. (s. 116). Dessa tekniker kan innebära att vi styr in barnen på det som de brukar intressera sig för eller erbjuder barnen nya sätt att leka som ska verka lustfullt.

Early Childhood teachers' roles in free play av Ivrendi (2017) undersöker pedagogernas roller i den fria leken i förskolan. 141 pedagoger deltog i studien genom att svara på ett frågeformulär som utgick från pedagogernas roll i den fria leken. Ivrendi utvecklade mätinstrumentet TRFP (Teacher Roles in Free Play) vars syfte var att se vilka roller pedagogerna tar i den fria leken samt som ett hjälpmedel för pedagogerna att reflektera över sina roller. Enligt Ivrendi bör barnen vara de som äger leken och inte de vuxna. Dock finns alltid vuxnas deltagande i barnens lekar i både passiv och aktiv form. Ivrendi delar in deltagande i olika roller som pedagogerna

bör ha kunskap om då dem deltar i leken (s. 284). Dessa är *Stage manager* som innebär att pedagogen utanför leken är engagerad i att tillföra material till lekarna och gärna aktivt deltar i lekarna. *Co-player* innebär att barnen har kontrollen över leken och att den vuxne inväntar inbjudan för att delta. I sitt deltagande anpassar sig pedagogen till det barnen leker och följer deras intressen. *Play leader* stödjer leken när den inte kommer igång av sig själv. Genom ett aktivt deltagande kommer den vuxne med förslag och påverkar därmed lekens utveckling. *Director* rollen dominerar. Pedagogen bestämmer över vad som leks och över vilket material som finns. Genom att ställa olika frågor under leken kontrollerar pedagogen leken. *Uninvolved/safty monitor* innebär att pedagogen är upptagen av exempelvis pappersarbete istället för av barnens lekar men ger ändå barnen varningar om de inte håller sig innanför lekens ramar. *Onlooker* innebär att pedagogen observerar leken och är nära den. Dock deltar inte pedagogen aktivt och ger inte heller några kommentarer till barns lekar men visar ändå att leken är viktig. Slutligen har vi *redirector*. Denna pedagog är mest intresserad av lärandet i leken och deltar inte aktivt själv. Den vuxne ställer frågor som eventuellt kan avbryta barnens lekar vilket innebär att barnen slutar leka. (s. 275f). I sin slutsats kommer Ivrendi fram till att storleken på barngrupp avgör pedagogens deltagande och vilken roll pedagogen tar. Högt barnantal leder till att pedagoger lägger mer energi och fokus på att tänka kring annat än att delta i barns lek. Även åldern på barngruppen är avgörande då yngre barn behöver mer vägledning av en vuxen i leken (s. 283).

Pentti Hakkarainen, Milda Brédikyté, Kaisa Jakkulab och Hilikka Munterb (2013) framhåller att leken är en av de största kulturella aktiviteterna i ett barns liv (s. 214). Författarna undersöker i sin studie *Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world* vuxnas deltagande i barns lek utifrån Vygotskijs teorier om leken. Om vuxna inte deltar i leken utvecklas inte barnen enligt Vygotskijs proximala utvecklingszon. Vuxna har därför som uppgift att vara genuint intresserade av att delta i leken för att utveckla barns proximala utvecklingszon (s. 213). Vuxna bör följa vissa steg för att delta i barns lek. Först bör pedagogerna observera för att uppmärksamma barns idéer kring lek och deras initiativ. Att gå in i barns lek och utmana och utveckla barns lekidé för att bli involverad i leken. Gemensamt erfarenhetsutbyte är av stor vikt för att involvering i lek (s. 224). Utifrån studien kunde det konstateras att det tar tid för pedagoger att bli accepterad och delta i barns lekvärldar och för att bli en kompetent medlekare (s. 224). Att delta i leken är viktigt. Barn måste få leka med både vuxna och barn. Med en vuxens stöd kan leken utvecklas framåt. Pedagogerna kan utveckla och stödja nya kompetenser och färdigheter samt skapa långvariga lekaktiviteter för barnen att ägna

sig åt (s. 223). Efter avslutad studie har det blivit enklare att se leken utifrån barns perspektiv. De studenter som deltog i studiens lekaktiviteter blev bättre på spontanitet, kreativitet och improvisation. Det hjälpte studenterna att möta barns behov och intressen då de skulle genomföra planering av undervisningen där leken blev utgångspunkt för lärande och utveckling (s. 223).

I Pedagogical positioning in play – teachers being inside and outside of children's imaginary play av Marilyn Fleer (2015) strävar författaren efter att förstå den roll vuxna tar i barns lek då det av tradition är vanligt att lärare har en passiv roll i barns lek (s.1801, 1804). I sin studie framkommer det att pedagogerna intar fem olika positioner i lekarna. Positionerna är lärarnas närhet till barn, lärarnas avsikt går hand i hand med barnens lekintention, lärarna observerar barnen i leken, lärarna är engagerad i leken samt deltar aktivt i barnens fiktiva lekvärldar (s.1807). Det visade sig att lärarna som förväntat inte fungerar som lekpartners när de var engagerade i barnens lekar. Istället användes leken för att fokusera läroplansmål. Detta istället för att utveckla barnens lekar då det är känt att lärare har en viktig roll för att utveckla barns lek (s.1803, 1811). Fleer menar på att det finns olika egenskaper en pedagog bör ha för att kunna utveckla barns lekar. Det som anses vara grunden för pedagogens och barnens gemensamma deltagande i leken är att uppmuntra leken genom att utgå från barnens intressen och skapa situationer utifrån dessa. Med hjälp av att se vad barnen intresserar sig av kan pedagogen planera teman som utgår från barnens behov och samtidigt berör utbildningens mål. Under arbetet med teman bör pedagogerna vara emotionellt engagerad och aktivt delta i leken och vidare ska gemensam reflektion utifrån barnens frågor möjliggöras. Pedagogerna ska skapa miljö och tid för leken. Det ska även finnas tid till att hinna observera leken då detta möjliggör lekens vidare utveckling (s. 1803).

Teoretiska utgångspunkter

Under denna del presenterar vi den fria leken i förskolan för att sedan gå närmare in på begreppet *Lekvärld*. Då lekvärld är återkommande i studien vill vi förtydliga detta begrepp här. Slutligen beskriver vi den fenomenografiska ansatsen som använts som utgångspunkt då fenomenet fri lek undersöktes.

Fri lek i förskolan

För att beskriva fri lek i förskolan som fenomen kommer vi att börja presentera hur den fria leken i förskolan kan beskrivas. Inledningsvis blickar vi tillbaka på fenomenet fri lek och pedagogernas syn och deltagande roll i den fria leken. Vad innebär fri lek och pedagogens syn på fri lek och hur dessa tankar har utvecklats över tid. Som begrepp är fri lek svårdefinierat men kan beskrivas ske av fri vilja, där barnen leker frivilligt och där leken kommer inifrån barnet (Jensen 2013, s. 162). Pedagogernas roll i den fria leken beskrivs som att de ska vara närvarande men inte ta över barns lek (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 146). Då vuxna är närvarande i barnens lekar krävs en medvetenhet om att de styr och hur de styr barns lek samt kunskap om vilken makt de har i den fria leken då deltagande sker. Tullgren (2004) menar att pedagoger måste ha kunskap om barngruppen. Ett sätt att inhämta denna kunskap är när vi deltar i barns *lekvärldar* (s. 34). Deltagandet kan se ut på olika sätt och innebära ingripande i lek och ordnade av miljö och material (Engdahl & Ärlemalm 2015, s. 146). I leken kan pedagoger även uppmana barnen att kontrollera sig själva och rätta till ”felaktigheter”, vilket i sin tur skapar frihet för barnen när de vet vilka ramar de får förhålla sig till i leken (Tullgren 2004, s. 41). För att bli delaktig i lek krävs bland annat socialt samspel och ömsesidighet som i sin tur kräver förmåga att anpassa sig till givna roller som kan variera mellan olika miljöer och situationer (Almqvist 2014, s. 233).

Lekvärld

I leken delar barn livsvärldar med varandra. I dessa lekvärldar sker förhandlingar och omförhandlingar kontinuerligt mellan barnen. I barns lekvärldar finns inget rätt eller fel istället måste regler ständigt definieras och omdefinieras av barnen. Leken möjliggör gestaltande av tankar, fantasi, språk samt kroppsliga uttryck där alla nivåer är likvärdiga och ständigt närvarande (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 16f). Johansson & Pramling Samuelsson lyfter barns deltagande i sina lekvärldar. Samtidigt framhålls pedagogernas medverkan som självklar i lekvärldarna enligt Nilsson & Lecusay (2020). Lekvärld för dem innebär en fantasivärld som pedagoger och barn gemensamt skapar och träder in i. Dessa lekar skapas genom en gemensam kultur och föreställningsvärld. Denna lekvärld handlar om att pedagogerna blir känslomässigt engagerade i det som sker i leken (s. 85).

Jensen (2013) beskriver lekvärldar utifrån begreppet *tvillingvärldar*. Tvillingvärld är då en parallell värld till vår värld. Det som skiljer tvillingvärlden från vår värld är bland annat att barnen kan förvandla sig till vuxna och att material kan få andra former än vad de är avsedda för från början. Vuxna finns i barnens tvillingvärldar för att på det sättet lära barnen att få en

förståelse för vilken värld de befinner sig i. Lesignaler används som tecken av de vuxna för att barn och vuxna gemensamt ska kunna hoppa emellan världarna. Först när barnen har skapat sig förståelse för vilka världar de befinner sig samt hur de använder leksignalerna kan de leka gemensamt med andra barn i tvillingvärldarna (s. 107f).

Fenomenografin som ansats för studien

För att undersöka pedagogers roll i den fria leken har vi tagit inspiration från fenomenografin. Den fenomenografiska ansatsen handlar om att undersöka hur vi människor uppfattar olika fenomen så som den fria leken.

För Kroksmark menar att fenomenografin har ett intresse för att förstå hur människor uppfattar fenomen i den levda världen (2007 s. 6). Vidare menar Larsson (2011) att fenomen kan uppfattas på olika sätt vilket kan visa på komplexitet för olika föreställningar om den fria leken men som samtidigt gör studiens område relevant att undersöka. Med ansatsen vill vi inte få fram ett rätt eller fel svar utan skapa en förståelse för hur pedagoger uppfattar den fria leken olika (s. 12f). Den fenomenografiska ansatsen används ofta inom pedagogiska undersökningar (Larsson 2011, s. 13).

Kroksmark (2007) talar om *uppfattningsbegreppet* och betonar det som ett av fenomenografins mest centrala begrepp. Detta begrepp pekar ut den vetenskapliga nivån och ger en komplex innebörd åt kunskapsbegreppet (s. 6). Då pedagogerna har olika uppfattningar om den fria leken som fenomen utgör det för grunden för fenomenografins kunskaps- och inläringssyn vilket innebär hur vi uppfattar något har med våra tidigare erfarenheter av den fria leken att göra. Trots att pedagogerna befinner sig i samma sammanhang i den fria leken så kan de ändå ha olika syn på den. Våra enskilda erfarenheter påverkar hur vi uppfattar världen eftersom vi ständigt erfar nya saker och får ny kunskap vilket bidrar till att vår tidigare uppfattning förändras till en ny uppfattning (Kroksmark 2007, s. 7–11). Larsson (2011, s. 13) beskriver att fenomenologer i sina beskrivningar av hur människor uppfattar fenomen, ofta går till sig själva genom självreflektion för att analysera andra människors uppfattningar.

Intervjuer används med fördel inom den fenomenografiska ansatsen för att få reda på hur någon föreställer sig och uppfattar sin omvärld (Larsson 2011, s. 28). Inom denna ansats kännetecknas intervjuerna av öppna frågor och av ett djupare intresse. Genom att utgå från fenomenografi kan vi förbättra vår egen förståelse av pedagoger och deras uppfattning om den fria leken. Vi

kan då skapa en förståelse om varför pedagogerna gör som de gör i den fria leken (Larsson 2011, s. 25).

Med fenomenografi vill vi beskriva hur den fria leken uppfattas av förskollärare och barnskötare. Detta innebär att vi är ute efter att skapa en förståelse för innebörder av pedagogernas syn på den fria leken istället för förklaringar till varför de har just denna syn (Larsson 2011, s 13). Vi har därför valt att beskriva hur den fria leken framstår för pedagogerna. Enligt Patel & Davidson (2019, s. 35ff) ses fenomenografi som ett vetenskapligt förhållningssätt till empirinära ansatser för att studera just uppfattningar. Vidare är detta en kvalitativ metod för att studera lärande då fokus inte ska läggas på hur utan vad som lärs, i syfte att se hur fenomen uppfattas av människor. Uppfattning är ett centralt begrepp inom fenomenografin och används för att skapa mening i det man undersöker, i vårt handlande och resonande. I denna ansats arbetar man med öppna, kvalitativa intervjuer som möjliggör att den intervjuade kan beskriva sina uppfattningar om fenomen. Fenomenografin syftar inte att hitta ett korrekt svar (s. 38).

Pedagogen och makten över den fria leken i förskolan

Barnen ska inte lämnas själva i leken (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 146). Därför blir det viktigt att som pedagog vara medveten om hur man styr barns lek och vilken makt man besitter i och med den fria leken. Med makten kan de bestämma över lekens längd och vad som möjliggörs i lekarna, vilket påverkar hur pedagogen närmar sig leken enligt Ivrendi (2017, s. 273). Pedagogernas makt består också i att de kan bestämma över miljön som leken äger rum i, vilket material som ska användas samt när de själv får delta eller inte i leken (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015, s. 146). Åberg & Lenz Taguchi (2006, s. 67) menar att vuxna har makten över att bestämma om leken ska vara fri eller inte och vad barnen kan och inte kan göra. Vidare lyfter dem att med makten kommer ansvar och att barn aldrig är fria från vuxnas påverkan, vilket ställer stora krav på pedagogerna. Pedagogerna är alltid ansvariga för barnen på förskolan och det i sin tur ställer stora krav på pedagogens försök att samarbeta i lek (Ivrendi 2017, s. 278). I den fria leken är det inte endast pedagogerna som har makt utan även barnen skapar maktpositioner i fria leken, vilket Johansson & Pramling Samuelsson (2006, s.17) nämner i sin studie "att barn utövar makt i leken, ofta med utgångspunkt från att de har en känsla av rätt i sin lek". För barnet är leken värdefull och rätten till den måste försvaras. Denna rätt förväntar sig barnen också att andra skall respektera. De barn som initierar leken har rätt att bestämma över vem som får vara med, lekens innehåll och de regler som gäller för leken. Makt

blir då ett redskap att försvara leken med. Makt kan också vara ett inslag i leken, då kan gränser för andras integritet prövas. Här blir pedagogens roll väsentlig för att barnens makt inte helt får ta över (ibid, s. 17).

Syfte och frågeställning

Genom en fenomenografisk ansats är syftet att undersöka pedagogernas syn på och roll i den fria leken i förskolan. Vidare ser vi på hur pedagogerna uppfattar sina egna deltaganden och roller i den fria lekens sammanhang. Med denna studie avser vi att bidra till en ökad förståelse för lekens komplexitet. Utifrån pedagogernas förhållningssätt till den fria leken kan en förståelse skapas om hur vi låter barnen leka fritt på ett respektfullt sätt i den mån det är möjligt. Detta är viktigt för att utveckla en förskolepedagogik som tar tillvara på den fria leken.

Frågeställningar som undersökningen kommer att utgå ifrån är:

- Vad har pedagoger för syn på den fria lekens betydelse i förskolan?
- Hur förhåller sig pedagogerna till leken i och med den reviderade läroplanen?
- Vad behöver pedagogerna för att kunna vara delaktiga i barns fria lek?
- Hur skapar pedagogerna förutsättningar för fri lek?

Metod

Under metoddelen kommer vi att redogöra för vårt val av metod och vilken undersökningsgrupp vi intervjuat. Vidare redogör vi för vilka avgränsningar vi gjort samt hur vi genomförde studien. Även bearbetning av datainsamling, reliabilitet, validitet och generaliserbarhet samt etiska principer som följts kommer att beskrivas.

Val av metod

Då vårt syfte är att ta reda på hur pedagoger ser på den fria leken i förskolan så har vi valt att använda oss av en kvalitativ studie som syftar till att förstå människors syn på fenomenet lek där forskaren är en del av sammanhanget liksom det som studeras (Patel & Davidson 2019, s. 54). En kvalitativ studie ger oss en djupare kunskap inom området (ibid, s. 150). Intervjufrågorna kommer utformas utifrån att de är öppna då de möjliggör för respondenten att besvara frågorna med egna ord och kunna ge så fullständiga svar som möjligt (Kvale & Brinkman 2009, s. 150).

Val av undersökningsgrupp och urval

Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med två förskollärare och två barnskötare från två olika förskolor inom samma område. De förskollärare och barnskötare vi valt har olika lång erfarenhet av yrket. Anledningen till att vi valde att intervjua dessa personer är för att vi ville ha en förskollärare och barnskötare som arbetar på samma avdelning eftersom vi tänker att yrkeserfarenhet och utbildning har betydelse för vilken syn pedagoger har på den fria leken i förskolan. Vi valde att intervjua förskollärare och barnskötare från samma avdelning för att se om de tänker olika eller har en gemensam syn på den fria leken på avdelningen. Urvalet består av endast kvinnliga pedagoger på grund av att inga av det motsatta könet varken har förskolläraryt utbildning eller barnskötaryt utbildning.

Nedan har vi kategoriserat de olika förskolorna och yrkesprofessionerna. Samtliga har fått siffra efter förskola och varsin bokstav. Vidare skriver vi bredvid bokstaven antal år som förskollärare kontra barnskötare varit verksamma i förskolan.

Förskola 1	Förskola 2
Förskollärare 1 - A - 5 år	Förskollärare 2 - A - 12 år
Barnskötare 1 - B - 10 år	Barnskötare 2 - B - 22 år
Förskollärare 1 - C - 3 år	Förskollärare 2 - C - 10 år
Barnskötare 1 - D - 42 år	Barnskötare 2 - D - 25 år

Avgränsning

Vi avgränsar vår undersökning genom att utgå från endast förskollärare och barnskötare från de båda förskolorna då det även finns personal utan adekvat utbildning. Forskningsområdet har begränsats från att ta med vårdnadshavares och barns perspektiv till att endast omfattas av pedagogers syn på den fria leken.

Genomförande

Vi tog kontakt med pedagoger på våra respektive förskolor och frågade om de ville delta i intervjuer. Vi presenterade undersökningens syfte och förklarade att den handlade om den fria leken i förskolan. De intervjufrågor som vi kom fram till grundade sig i vårt syfte och i de frågeställningar, där svaren sedan utgjorde resultaten. Intervjuerna i förskola två gjordes via

telefonkontakt medan intervjuerna i förskola ett genomfördes via Zoom, ett digitalt verktyg för möten, vilket berodde på de restriktioner som pandemin medförde. Var och en genomförde fyra intervjuer var och sammanlagt blev det åtta intervjuer. Varje intervju tog i genomsnitt ca 45 minuter att genomföra och samtliga informanter gav sitt medgivande av intervjuerna.

Bearbetning av material

Efter intervjuerna lyssnade vi av inspelningarna och sedan skrev vi ordagrant ner vad informanterna hade svarat på våra frågor. Genom att transkribera omgående efter varje intervju möjliggjorde så att frågor och svar blev tydliga för oss då vi hade det färskt i minnet. Vi har genomfört kategoriseringen av svar från pedagogerna i omgångar. Tillsammans gick vi igenom transkriberat material. Detta gav oss möjlighet till vidare utveckling av undersökningen genom gemensam reflektion. Därefter läste vi alla svar för att sedan göra en första sortering. Vi valde ut de svar som vi ansåg kunde bidra till att besvara vårt syfte och vår frågeställning. Dessa svar framkommer även i vår resultatdel. Att tillsammans kunna gå tillbaka och analysera datan var en stor tillgång för vår studie.

Validitet och Reliabilitet

I en kvalitativ studie som denna gäller validitet under hela studiens process, inte enbart under datainsamlingen som vid en kvantitativ studie (Patel & Davidson 2019 s. 134). Dessutom används begreppet reliabilitet tillsammans med validitet i en kvalitativ studie för att upptäcka och tolka företeelser samt förstå människors livsvärldar (ibid s. 133). Reliabilitet handlar om hur tillförlitligt mätningen i studien är, alltså i hur hög grad resultaten skulle bli desamma om någon annan bearbetade samma insamlade data som studien baseras på. Vi strävade efter att genomföra varje intervju på ett noggrant och konsekvent sätt. För att öka reliabiliteten i studien har vi genomfört kategoriseringen av svar från pedagogerna i omgångar. Först har en av oss kategoriserat materialet och därefter den andra av oss. De delar av svaren som vi har kategoriserat olika har vi lagt särskilt vikt vid att diskutera och kategorisera tillsammans. Även vid transkriberingen av intervjuerna har vi hjälpts åt för att så nära som möjligt fånga det som sades i intervjuerna. Validiteten handlar om ifall studien mäter det den avser att mäta (ibid, s.129).

För vår studie innebär det att vi genom våra frågor och sammanställningar av kategorier verkligen fångar pedagogernas uppfattning om den fria leken och vilka roller de tar i den. I den kvalitativa intervjun finns det alltid en möjlighet att informanterna tolkar frågor olika. Vi har

därför varit noggranna med att förtydliga frågor vid behov och förklarat för pedagogerna att de ska säga till om det är något som är oklart. I samband med kvalitativa intervjuer påverkas validiteten av hela studiens process, inte enbart datainsamlingen, och vi har därför varit noggranna med att knyta studien till tidigare forskning och etablerade teorier och metoder (ibid s. 134). Trots dessa ansträngningar innebär den fenomenografiska metoden att man gör subjektiva kategoriseringar vilket medför en risk att någon annan skulle göra andra kategoriseringar än vad vi har gjort. Därför har vi varit noggranna med att använda många citat i vår resultatdel så att analysen blir transparent. Vårt beslut att genomföra intervjuer över telefon och Zoom var också, under de omständigheter som vi och deltagarna arbetade under, det mest rimliga beslutet för att samla in de uppgifter som var relevanta för vår studie. Vi valde att använda oss av många frågor för att på så sätt öka chanserna att fånga olika perspektiv av de fenomen som vi vill undersöka och även minska riskerna för att pedagogerna har missuppfattat en enskild fråga. Då det var olika yrkeskategorier, både förskollärare och barnskötare som intervjuades, så skapade vi intervjufrågor i förhoppning om att dessa anpassades till allas olika erfarenheter av den fria leken i förskolan, oberoende av vilken utbildning pedagogerna hade.

Etiska överväganden

I vår undersökning har vi anpassat oss efter Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilket innefattar vissa etiska krav som skyddar individer som medverkar i studien (2002, s. 6). Dessa principer består av fyra delar:

Informationskravet som i vår studie innebär att informanterna fått information om studiens syfte och på vilket sätt de kommer att delta.

Samtyckeskravet innebar att samtliga medverkande pedagoger fick fylla i en blankett för samtycke för att medverka i studien i pappersformat som lämnades in innan påbörjad undersökning. Innan, under undersökningens gång har pedagogerna informerats om att de när som helst kan avbryta sitt deltagande.

Konfidentialitetskravet i studien handlar om att pedagogerna ska känna trygghet i sin medverkan i undersökningen. Detta handlar om att informera pedagogerna om att de kommer vara anonyma och att insamlad data kommer att raderas efter att transkriberingen av intervjuer är genomförda. Under resultat och analysdelen kommer pedagogernas namn bytas ut och ersättas med siffror och bokstäver för att säkerställa anonymiteten.

Nyttjandekravet innebär i vilken utsträckning insamlad data kommer att användas. Detta kommer endast ske i samband med denna studie.

Dataanalys utifrån en fenomenografisk forskningsmetod

I fenomenografin är begreppet *uppfattning* centralt där vi genom begreppet skapar mening utifrån sig själv och sin omvärld. Människans uppfattningar är utgångspunkten vid diskussion och samtal. För att få reda på hur pedagoger uppfattar den fria leken, kommer vi förbereda kvalitativa intervjuer där frågorna är öppna för att få så rika svar som möjligt då vi tänker att det är en fördel för vår slutsats (Patel & Davidson 2019, s. 38).

Inom fenomenografin arbetar forskaren ofta med öppna och kvalitativa intervjuer där intervjupersonen i sin tur får beskriva sin uppfattning av ett fenomen med egna ord. Analys sker i fyra steg:

Steg ett- Bekanta sig med data och etablera ett helhetsintryck.

Detta sker i form av diskussioner kring intervjuer, ljudupptagningar samt anteckningar som gjorts parallellt.

Steg två - uppmärksamma likheter och skillnader i utsagorna i intervjuerna.

Studien genomförs utgår ifrån två förskolor inom samma område. Barnen på de två förskolorna är i samma ålder. I intervjuerna kommer vi att uppmärksamma likheter och skillnader på pedagogers olika syn av den fria leken utifrån yrkesprofession.

Steg tre och fyra - kategorisera uppfattningar i beskrivningskategorier samt studera den underliggande strukturen i kategorisystemet.

Kategorierna som studien kan utgå ifrån i den *induktiva processen* för att se tydliga mönster från datainsamlingen är följande (ibid 2019, s. 38): pedagogers erfarenhet och kunskap. I studien används kategorier såsom vilka är för kontra mot lek eller är likgiltiga till den fria leken. Dessa kategorier anser vi inte överlappar varandra utan skiljer sig åt vilket är en grundregel i den fenomenografiska analysen (ibid 2019, s. 38). Kategorierna kommer till slut organiseras och jämföras i relation till varandra och till frågeställningen. Genom uppfattningarna vi får utifrån de olika kategorierna kommer vi få ett resultat av analysen.

Resultat och analys

Resultatet presenteras utifrån vårt syfte att undersöka pedagogers syn på den fria leken i förskolan och deras roll i den. I denna studie har olika uppfattningar av den fria leken synliggjorts. Utifrån våra frågeställningar har vi delat upp resultatdelen i kategorier utifrån dessa frågor. Dessa berör pedagogens syn på fri lek och pedagogens roll i den fria leken. Vi kommer att presentera resultaten från intervjuerna. Därefter kommer resultaten lyftas fram med hjälp av citat från intervjuerna för att tydliggöra pedagogers syn och roll i den fria leken.

Vad har pedagogerna för syn på den fria leken i förskolan?

Fri lek som fritt val för barnen

Både förskollärare och barnskötare uttryckte att fri lek i förskolan är när barnen fritt får välja lekaktiviteter som de själva tar initiativ till och sätta reglerna för. Friheten verkar innebära att leken skapas utifrån barnens intressen och att det är barnens intentioner som styr. Pedagogerna lyfte att barnen måste få utrymme och utlopp för sin fantasi och sina förmågor. Leken används av barnen för att bearbeta intryck, fantisera och utvecklas inom bland annat konfliktlösning. Några av informanterna berättar:

”Där barnen är utan oss vuxna men att vi som pedagoger är observerande. En plats där de kan utveckla sin fantasi och kreativitet, bearbeta intryck. Samarbeta och lära sig kompromissa.”
(Förskollärare 2 - A)

”Fri lek anser jag är när barnen själva får välja vad de vill leka och hur det ska gå till utan att vi som pedagoger lägger oss i [...]” (Barnskötare 1 - B)

”Att barnen kan få bara vara och välja fritt va de ska leka med. Ingen som vi har bestämt att de ska göra just då. ” (Förskollärare 1 - C)

Vår tolkning är att fri lek uppfattas handla om att förskollärare och barnskötare ser på den fria leken på liknande sätt. Barnen är de som bestämmer över leken och dess innehåll gällande material och handling i den utsträckning det är möjligt. Utrymme ska ges för att släppa fram barnen vilket ger dem inflytande över sina lekar. Barnen har makten att bestämma utifrån de möjligheter som finns. Utifrån det tolkar vi det som att barnen ges frihet i leken. Enligt Tullgren (2004) anses barnen vara fria och aktiva i lek samt fria från vuxnas styrning (s. 61). Människan

anses även ha en plikt att vara fri och därmed utveckla sig själv (s. 21). Trots denna frihet finns det ändå en vilja att underordna sig i leken vilket gör att frihet och makt inte är varandras motsatser utan är en del av styrningen mot att bli självständiga och fria individer (s. 60f). Med frihet kommer ansvar och för att kunna ta ansvar behöver pedagogen sätta gränser, vilket i sin tur skapar frihet när barnen får kunskap om vad de får och inte får göra i leken. Tullgrens tre teman angående pedagogernas styrning i barns lekar har beskrivits i tidigare avsnitt. Dessa teman visar tydligt på att pedagogerna har makt i leken inom ramarna som normerna sätter. Då förskollärare 2-A lyfter det fria barnet, utveckling och gemenskap kopplar vi detta till temat normen. Barnen har frihet att bestämma i leken utifrån vilka normer som finns hos pedagogerna och vad de anser är god lek.

Fri lek som positivt inverkan på utvecklingen av barns färdigheter

Informanterna uttryckte en positiv syn på den fria leken. De menade att den fria leken fungerar utvecklande för barnen. Färdigheter som lyftes var framförallt den sociala förmågan samt samarbete, konfliktlösning, öva fantasin och vara kreativ.

”Syftet med fri lek är att bearbeta intryck, träna sociala förmågan, samspel, turtagning, fantasi och kreativitet, träna sig att lösa konflikter och argumentera.” (Förskollärare 2 - C)

”Att lära sig massa saker. Sociala koder, turtagning, empati, självständighet eftersom man får välja själv vad man ska göra, det finns mycket som är syftet. Lärandet i stort är väl liksom syftet.” (Förskollärare 1 - A)

” Att barnen får utmana sig själv och varandra i olika konstellationer. Träna sin sociala förmåga. Använda tidigare erfarenheter och kunskaper.” (Barnskötare 2 - D)

Den fria lekens påverkan på barn tolkar vi som positiv enligt pedagogerna, både förskollärare och barnskötarna. Den fria leken anses viktig och meningsfull så länge den inte går över styr. Den ger barnen möjlighet att lära sig utav den. Dock framkommer det att den fria lekens status inte är lika högt värderad som styrd och planerad lek är då den enligt en pedagog har haft en negativ klang under tidigare decennier. De övriga intervjuade hade inte samma åsikt om det.

Enligt Johansson och Pramling Samuelsson (2006) framhåller de att lek och lärande är olika företeelser och verksamheter. De är olika till begrepp, form, innehåll och erfarenheter men är

svåra att skilja. Båda innebär att vi erfar och utvecklas genom lek och lärande. Leken anses dock vara det positiva medan lärande är nyttan av leken (s. 20f). Trots att lek och lärande överlappar varandra har inte leken samma höga status som lärande (s. 81). Vi menar att pedagogerna i våra intervjuer kopplar lärande till leken. Det viktiga verkar vara vad barnen lär sig i leken och inte vad som faktiskt leks. Vidare tycks det höja statusen om lärande kan kopplas till leken.

Hur skapar pedagogerna förutsättningar för fri lek?

Pedagogernas utbildning som avgörande för synen på fri lek.

Majoriteten av informanterna menade på att utbildningen har en avgörande betydelse för vilken syn man har på den fria leken. Samtidigt var det några av informanterna som var tveksamma till om utbildningen påverkade detta. De menade att genom kommunikation, pedagoger emellan, spelar det inte någon roll vilken utbildning man har så länge man kan samtala om fri lek. Detta kan leda till en balans av utbildningarnas status som också kan leda till ojämlikhet.

” Nej, så länge man reflekterar och diskuterar synen på den fria leken så spelar det nog ingen roll vilken utbildning eller erfarenhet man har. Man skapar en gemensam grund som alla kan stå på. ” (Barnskötare 1 - D)

” Jag vet inte. Så länge man diskuterar och har samma grundsyn och olika begrepp så skapar man en gemensam grund så anser jag att det inte spelar roll när man gick utbildningen. ” (Förskollärare 1 - C)

”Ja men det tror jag. Precis när jag gick ut skolan så kom den nya läroplanen så jag har ju fått läsa in mig på den. Så det kan nog absolut ha betydelse.” (Förskollärare 2-A)

” Ja förskollärare kan nog mera, det var länge sedan jag gick min utbildning nu till barnskötare också. ” (Barnskötare 2 - B)

Utifrån dessa svar tolkar vi det som att vissa pedagoger anser att utbildning har betydelse medan andra inte tycker det. Vi tänker att detta kan ha att göra med olika generationer och vilken tid man genomförde sin utbildning. Något som också verkar avgörande för detta är hur god kommunikation man har sinsemellan på avdelningarna. Utifrån Hakkarainen et al. (2013) studie

tänker vi att olika utbildningar och olika syn på kunskap medför risker som kan hämma barnens fria lek. Har pedagogerna inte samma kunskap riskerar de att inte kunna inta barns perspektiv och följa deras intressen. Som i sin tur kan utveckla och utmana lekaktiviteterna så att de kan bli långvariga. Kunskapen hos pedagogerna om att barnen behöver leka med både vuxna och barn måste också finnas. Detta för att utmana leken. Ju mer man deltar i leken desto större förutsättningar har man som pedagog att förhålla sig spontant, vara kreativ och improvisera i leken (s. 223f).

Möjligheter och hinder i den fria leken

Det framkom att barnskötarna och förskollärarna i sina svar lyfte det som viktigt att den stora barngruppen ska delas i mindre grupper. För att möjliggöra leken ansåg pedagogerna att de ska vara i närheten av barns fria lek för att kunna vara behjälpliga. Det som enligt pedagogerna kan hindra leken är när konflikter uppstår då barn hamnar i maktpositioner som i sin tur kan utesluta vissa barn ur leken.

”Bra när man är i mindre grupper. Vi har en grupp med 14 ettåringar och när alla är tillsammans då fungerar det mindre bra. Då behöver vi pedagoger styra upp det lite mer. Annars om man delar in dem i olika rum så får de ta mer plats i leken.” (Förskollärare 1- A)

”Den fungerar bra i mindre grupper. Mindre bra när vi som pedagoger inte är närvarande eller härvarande på grund av andra åtaganden och tidsbrist.” (Förskollärare 2 - C)

”Mindre bra: när jag som pedagog hela tiden behöver lägga mig i för att det uppstår nya konflikter hela tiden. Bra: Fungerar bra i mindre grupper när jag som pedagog har tagit med mig ett par barn. Leken är fortfarande fri lek.” (Barnskötare 1 - B)

”Jag tycker att det kan uppstå konflikter som man som pedagog måste gå in och lösa när det är fri lek för man har de här starka barnen som bestämmer och så kommer de här barnen som inte vågar säga ifrån lite tysta. Då måste man ha uppsikt man måste vara med på ett sätt så det inte sker onödiga konflikter för de uppstår det gör det. Det som fungerar bra är att den ger så mycket för utvecklingen men det måste finnas någon i närheten som har uppsikt.” (Barnskötare 2 - D)

Vi tolkar det som att pedagogerna föredrar att dela in barnen i mindre grupper för att undvika konflikter mellan barnen och för att enklare ha en uppsikt över barngruppen. Eftersom maktpositioner mellan barnen lätt uppstår när de får leka fritt så behövs pedagogens stöd. Som nämnts tidigare har denna fråga om maktdynamik i barns fria lek undersökts i tidigare forskning. Här ser vi att pedagogerna i vår studie hade likande tankar om makt i leken som tidigare har rapporterats i forskningen. Johansson & Pramling Samuelsson (2006) menar att barnen utövar och får olika slags makt i lekarna (s. 29f). Makten är av betydelse när barnen leker då den kan användas som redskap för att försvara sin lek. Samtidigt kan makten ge barnen rätten att exkludera andra barn i leken (s. 17). Pedagogens roll i leken blir då att lösa konflikter som kan uppstå (s.114). En uppdelning av barngrupperna visar sig därför vara till fördel.

Problematik då den fria leken uteblir

I frågan om vad som händer om den fria leken inte prioriteras i förskolan, så menade både förskollärare och barnskötare att undervisningen kommer ta över och bli än mer central i verksamheten. Konsekvensen av detta kan enligt dem vara att det inte existerar något lustfyllt lärande och att barns utveckling hämmas. Den självständighet som barnen utvecklar i den fria leken uteblir. Enligt pedagoger verkar lek och undervisning vara motsats till varandra.

”I fri lek får de möjlighet att erfara problemlösning. Om fri lek försvinner kanske det blir mer så att barnen ber mer om hjälp för att jag känner att i den fria leken ber de oftast mindre om hjälp än i den styrda leken. ” (Förskollärare 1 - A)

”Mer tid kommer att läggas på undervisningen och verksamhetsfrågor. Forskning visar på att barn behöver leka för att utvecklas, tar man bort det så uppfyller man inte kraven som styrdokument för förskolan menar på. ” (Förskollärare 2 - A)

Vi uppfattar detta som att riskerna som finns om den fria leken försvinner är att undervisning tar över och därför blir mer likt skolans ramar för lärande och utveckling. Vi uppfattar att det är hämmande för barnens utveckling om de inte får möjligheten att lära på ett lustfyllt sätt som den fria leken kan ge upphov till. I intervjuerna anser pedagogerna att utan leken uppstår endast undervisning. Pedagogerna ger undervisningsbegreppet en negativ ställning. En anledning till detta kan vara att undervisningsbegreppet kopplas till skolan och ett sorts lärande medan leken kan möjliggöra olika slags lärande. Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2008) separerar barnen aldrig på lek och lärande samtidigt som de hävdar att fenomenet lek är det som

skapas av barnen själva och lärandet det som skapas av vuxna (s. 623f). Vidare lyfter de att eftersom barnen av naturen är aktiva och sköter leken själva så har det fått konsekvenser då mer energi lagts på lärande istället för på leken (ibid, s. 629). Då barnen genom leken bland annat lär sig turtagning, kontroll, samarbete samt social utveckling tolkar vi att detta skulle få stora konsekvenser om leken försvinner helt (ibid, s. 627).

Vilka roller tar pedagogerna i förhållande till den fria leken i och med den reviderade läroplanen?

Pedagogerna som passivt aktiva deltagare och som stöttande observatörer i den fria leken.

Då vi ställde denna fråga till pedagogerna verkar det som om det fanns ett brett spektrum av definitioner av vad som utgör deras engagemang i barnens fria lek. Förskollärare och barnskötare menar på att de är passivt- aktiva- deltagare i den fria leken där de fungerar som observatörer på avstånd, igångsättare av lekar för att barnen självständigt ska kunna leka vidare och som stöd. Delaktighet i den fria leken beskrevs genom att bjuda in till en stimulerande miljö som uppmuntrar till lek. Det innebär att som pedagog vara aktivt deltagande i leken medan en annan menade på att man kan vara aktiv genom att ge input till barnen vid behov. Deltagande ansågs också vara när man blir inbjuden av barnen till lek, vilket pedagogerna förhöll sig positiva till även om de hade möjlighet att avstå från deltagande. Inomhusmiljö och utomhusmiljö verkade påverka i vilken mån pedagoger blev delaktiga i barnens lekar.

”Planera miljöer och tid detta gör mig delaktig i barnens lekar.” (Förskollärare 1 - C)

”Jag är ganska aktiv men försöker hålla mig passiv för att de ska få försöka och testa själva och för att de ska liksom utmana sig då kan jag behöva göra lite input. Då är jag aktiv och finns där för barnen.” (Förskollärare 2 - C)

” Utomhus: anpassar mitt deltagande efter grupp. Inomhus: inomhus kan jag känna mig i vägen. Råd och tips kan barnen fråga, hur de ska göra. Utomhus: när vi är utomhus kan jag uppleva att man blir inbjuden, så barnen gärna vill att vi pedagoger ska vara med och delta i leken. ” (Barnskötare 1 - B)

Förskollärare ett menade att hon är aktiv men försökte hålla sig passiv till den fria leken. Vi tolkar detta som att hon är medveten om sin makt och hur den påverkar den fria leken. Utifrån

dessa citat tänker vi att det verkar svårt att som pedagog hitta sin roll i barns fria lek. Deltagande är därför ingen självklarhet och ingenting som är enkelt. Att definiera begreppet delaktighet kan tolkas och förstås på olika sätt. Det som är delaktighet för en pedagog, är inte delaktighet för en annan pedagog. Ett problem som tidigare belysts är att förskollärare i sin praktik förväntas integrera i lek (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 13). Den ambivalens som finns i pedagogernas deltagande i leken är tydlig. Samtidigt lyfter läroplanen för förskolan (2018) vikten av pedagogen som aktivt deltagande i leken. Genom deltagande utvecklar pedagogen lekmöjligheter då de kan se begränsningar som hindrar barns lekar samt stödjer kommunikation och konfliktlösning (s.8).

Då vi utgår från Ivrendis (2017) olika roller som pedagogerna kan ha i barns lekar så kan vi konstatera att följande roller appliceras. Dessa är *Stage manager*, *Co-player*, *Onlooker* och *Play-leader*. Utifrån dessa roller kan vi se att det inte enbart finns ett sätt att närma sig lek på utan flera olika sätt att delta. Att pedagogen tar olika roller visar på att de kan anpassa sig efter leksituationerna och känna av behovet av i hur stor utsträckning de behöver delta i barnens lekar. Detta kan vara en fördel i lek då pedagogerna har ett positivt förhållningssätt till barnens fria lek. Rollerna visar att pedagogerna kan delta i barnens lekar både passivt och aktivt. Utifrån Fleers (2015) positioner kan vi se att pedagogerna i intervjuerna var nära barnen i leken, de hade barnens bästa i fokus, de genomförde observation av barnen i lekar. Samt var engagerade på olika sätt beroende på uppfattningar om vad deltagande innebär. Däremot deltog pedagogerna aktivt i barnen lekar endast om de blev inbjudna av barnen.

Makten som avgörande och självklar

Pedagogerna var medvetna om att de påverkar barns fria lek på ett eller annat sätt. Detta kunde ske genom att pedagogerna får välja vilket material som ska finnas på avdelningen och om materialet får förflyttas mellan olika rum på avdelningarna. Det styr även över vad barnen får leka och inte utifrån vilka normer och värderingar pedagogerna har.

”Det är en balansgång. Vi har den makten att bestämma vilka lekar som är ok och inte utifrån de normer och värderingar som läroplanen ska grunda sig på. Samtidigt behöver vi vara medvetna och diskutera makten som vi har.” (Förskollärare 2 - A)

”Vi har nog rätt mycket makt. Just med ettåringarna så är det vi som erbjuder materialet och bara det är ju en sorts makt. Jag funderar mycket på normer för vi pedagoger tänker hur de ska leka ibland nu har ni klossar och de ska ni bygga med till exempel. Vi försöker så att det

inte ska bli så normstyrt liksom. Vi pratar mycket om det på avdelningen att materialet kan bli något annat. Man måste inte bara bygga en tågbana av tågen. Men vi har makt självklart.”
(Förskollärare 1 - C)

”Pedagogerna kan absolut ha makten och då kanske eftersom vi vaktar barnen i leken och sätter regler om hur vi vill ha det. Vi vill ju inte att barnen ska vara elaka mot varandra.”
(Barnskötare 2 - B)

”Vi har den makten att bestämma vad barnen får leka och inte utifrån vad som anses vara ok. Makten är svår att förhålla sig till.” (Barnskötare 1 - D)

Vi tolkar detta som att pedagogerna är medvetna om sin makt men vi upplever att diskussioner kring makt behöver finnas. Normalisering lyfts av Tullgren (2004) som en teknik för att mäta avvikelser från det normala, vilket sker genom homogenitet och individualisering. Genom att individualisera någon, peka ut och särskilja denne från gruppen, blir normen tydlig då själva särskiljandet antingen berömmar eller bestraffar individen. Denna teknik kan bidra till att förena gruppen och hålla ihop den som en homogen samling individer. Beteenden som barnen visar och som avviker från det som definierats som normalt och önskvärt bestraffas av pedagogen genom ovannämnda utpekning och särskiljning från den resterande barngruppen. Då pedagogen pekar ut och bestraffar barn som inte lever upp till normen synliggörs detta beteende. Detta leder till att gruppen slutligen anpassar sig till normen och homogeniseras (s. 38). Vi tolkar detta som att det blir än mer betydelsefullt att aktivt diskutera och reflektera kring sin maktställning med pedagoger över avdelningarna. Detta eftersom pedagoger i sin ambition vill bidra till att leken gynnas men kan tvärtom reducera det som barnen vill uttrycka i leken (Johansson & Pramling Samuelsson 2006, s. 69).

Fri lek men inte fri från pedagogernas påverkan

Samtliga pedagoger ansåg att den fria leken inte kan vara helt fri från vuxnas påverkan i förskolan. Detta på grund av maktstrukturer som kan uppstå samt att barn inte anses se konsekvenserna av sitt handlande. Barnen anses också ha ett behov av att kunna byta blickar med vuxna för att få bekräftelse av att deras handlande är godkänt.

”Det är dubbelt det finns ju maktstrukturer i leken som pedagoger måste se till att det inte är så att något barn skadar sig i leken eller att barn blir utanför. Man vill ju att barnen ska leka

helt fritt men vi måste faktiskt finnas där. Vi kan inte lämna dem för att barn har inte det konsekvenstänket som vi har. Och de förstår inte de här maktstrukturerna heller det är ngt som iv vet. Barn kodos nog in i hur de ska leka och vad som är okej väldigt tidigt och därför kollar de ofta av med oss pedagoger med snabba blickar då vi sitter i rummet där leken bedrivs. ”
(Förskollärare 2 - C)

”Inte helt men vi kan vakta barnen långt ifrån.” (Barnskötare 1 - B)

Vi tolkar detta som att leken inte kan lämnas helt fri åt barnen och barnen verkar ha ett behov av att ha vuxna närvarande i leken samtidigt som vuxna inte får ta för stor plats. Eftersom både vuxna och barn har behov av att finna sig i den fria leken så är det viktigt att vuxna är medvetna om att de påverkar leken på ett eller annat sätt. Leken är ett utmärkt tillfälle för pedagogerna att observera och genom det se vilka intressen barnen faktiskt har som kanske inte kommer till uttryck i styrda lekar. Tullgren (2004) nämner *dolt övervakande* som kunskapsskapande då vi deltar i barns lekar, vilket här blir en positiv övervakning som kan möjliggöra utveckling av lekarna. Därför tänker vi att dold övervakning får en negativ bemärkelse då Barnskötare 1-B menar att hon vaktar barnen på avstånd. Återigen beror antagligen detta på hur pedagogerna ser och definierar deltagande i leken.

Vad behöver pedagogerna för att kunna vara delaktiga i barns fria lek?

Lyhördhet som nyckel till deltagande och för att inte ta makten i barns fria lek

Att hitta sin roll som pedagog i barns fria lek är ingen självklarhet. Majoriteten av pedagogerna anser dock att det inte behöver bli problematiskt om man deltar i barns fria lek. Något som både barnskötare och förskollärare ansåg viktigt för att få möjligheten att delta var att känna av leksituationen, att ha respekt för barnen, vara intresserade av det barnen leker samt visa ödmjukhet i leken. Pedagogerna är medvetna om att de har en stark ställning som de medvetet måste anpassa och diskutera pedagoger emellan. Ett begrepp som kom upp flera gånger under intervjuerna var *lyhördhet*. Genom att vara lyhörd menade pedagogerna att man då bekräftar barnen i leken. Vi tänker här att pedagogerna har en förståelse för att de måste utveckla känslighet för olika aspekter av barns upplevelser i deras lekar. Detta för att kunna leka med dem på ett sätt som är respektfullt och ömsesidigt meningsfullt. Vi tolkar detta som att Hakkarainen et al. (2013) ser pedagogernas deltagande på liknande sätt. Så som pedagogerna i intervjuerna ser på känslighet och lyhördhet som en nyckel för att träda in i barns lek så ser vi

också att Hakkarainen et al. (s. 223f) betonar att det finns olika sätt som pedagogen kan använda sig av för att bli inbjuden i barns lek. Dessa är:

- Observera för att skapa sig en förståelse för barnens idé i leken. Observationen bör ske försiktigt och är viktigt för att framgångsrikt kunna delta.
- När pedagogen är i barns lek ska pedagogen utmana leken utifrån barnens idéer och intressen.
- Pedagogen bör involveras i en gemensam lek med ett eller flera barn.
- Pedagogen bör skapa samhörighet med barnen utifrån en ömsesidig erfarenhet. Detta i sin tur utvecklar ett genuint deltagande i gemensamma lekaktiviteter för både barn och pedagoger.

”Nej om man är lyhörd och uppmärksam på det barnen vill så är det inga konstigheter.”
(Barnskötare 2 - D)

” Ja eftersom man ändå är vuxen och har en sån ställning som pedagog på förskolan så blir det inte riktigt samma lek som när barnen leker själva tillsammans.” (Förskollärare 1 - C)

” Vi behöver vara medvetna om den makt vi har, vilket vi får genom att vi diskuterar maktens former mellan avdelningarna. Vara observanta på barnens kroppsspråk” (Barnskötare 2 - D)

”Visa intresse för det barnen leker och förstärka deras självförtroende genom att visa hur bra lek de leker och börja leka med dem.” (Barnskötare 1 - B)

Utifrån detta så tolkade vi det som att pedagogerna hellre intar en passiv-observerande roll istället för att våga testa gå in i barns fria lek och utmana den. Vi tänker att det har med osäkerhet att göra och att pedagoger inte ser sin roll i leken om inte barnen själva tar initiativ och vänder sig till pedagogerna.

Barnen som avgörande om pedagogen får tillträde till den fria leken

Barnen verkade vara de som bestämmer om pedagogerna får delta i deras lekar. Pedagogerna inväntade inbjudan från barnen innan de själva deltog. Pedagogernas deltagande är beroende av om leken är styrd eller fri. I styrd lek såg pedagogerna en större möjlighet till deltagande än i t.ex. rollekar. Åldern på barnen menar dem påverkar deras deltagande. Med de yngre barnen är pedagogerna mer deltagande än med äldre barn.

” Ja vi leker ganska mycket med barnen. Just de här små så har det varit lite gråtigt och då kan vi känna att det funkar bäst om vi är med i leken. då blir det vi upplever att de fångas lite mer och har ngt att göra och då glömmer de att de ska vara ledsna. Vi leker mycket sånglekar och sådant. Det är det som funkar.” (Förskollärare 1 - C)

”Delvis när det är planerade ringlekar som kull eller när de spelar spel. Då deltar vi i det då det är lite regellekar när de behöver stöd. Jag går inte in i rollekar till exempel utan där tänker jag att det är barnens lek som de styr över.” (Förskollärare 2 - A)

” Om barnen inbjuder till lek så är jag med. Annars intar jag den observerande pedagogen som finns i närheten för eventuell stöttning.” (Barnskötare 2 - D)

Pedagogerna väntar på barnens signal innan de tar initiativ till deltagande. Då barnen i de yngre åldrarna verkar kräva mer närvaro och deltagande av pedagoger och de äldre barnen lämnas mer fritt till leken, tänker vi att risken finns att de äldre barnen lämnas ensamma i sin lek. De kanske då förväntas klara av att vara fria i leken trots att de kanske är i behov av lika mycket stöttning som de yngre barnen. Pedagogerna i intervjuerna menar att de yngre barnen är i mer behov av stöttning i sina lekar än vad de äldre barnen är. Likaså menar Ivrendi (2017) och betonar i sin studie att de yngre barnen har ett större behov av närhet till sina pedagoger (s. 277). Vidare har Tullgren (2004) valt att ta reda på barnens syn på och uppfattningar om pedagogernas deltagande i deras lekar genom att intervjua dem. Enligt barnen uppfattas de vuxna som hinder för lekarna då de avbryter och sätter regler (s. 26). Pedagogen måste därför vara medveten om att deras deltagande i lek påverkas av deras förståelse av lek och rollen de har i leken (Ivrendi 2017 s. 273f). Även en medvetenhet om när pedagogen ska kommentera och ställa frågor till leken måste finnas för att leken ska utvecklas vidare (ibid, s. 276).

Pedagogernas syn på att de har samma ansvar och samarbetar i den fria leken

Pedagogerna hade delade meningar kring ansvar i den fria leken. Något som enligt vissa pedagoger verkade skilja barnskötare och förskollärare åt är att förskollärare ansågs sig ansvariga för planering av verksamheten och vilka typer av lekar som bör finnas på avdelningen. Vidare menade en förskollärare att utbildning påverkar i den grad att hon eventuellt tänker mer kring teorier gällande leken än vad barnskötaren på samma avdelning gjorde. Dock tyckte de flesta att det inte var någon skillnad på ansvar mellan förskollärare och

barnskötare då alla som är verksamma i förskolan ska arbeta utefter läroplanen. Förutom ansvar togs samarbete mellan pedagoger upp. Där samarbetet ansågs som självklart som ska göras oavsett yrkesprofession.

”Nej, inte som jag ser det. Det är ju inte så att vi som förskollärare tar konflikter och barnskötarna bara leker. Det funkar inte så. Vi hjälps åt och stöttar varandra. Vi är ett arbetslag och ska därför planera, genomföra och utvärdera tillsammans.” (Förskollärare 2 - A)

”Nä vi är väldigt aktiva allihop jag är mycket för att jobba med språket i leken och jag vill gärna sätta ord på saker och där märker jag att min utbildning har påverkat mig eftersom jag läst om teorier hur man kan göra för att främja språkutvecklingen. Men annars är det ingen större skillnad.” (Förskollärare 1-C)

”Förskollärare ansvarar mer för planeringen när och vilken typ av lek som ska ske i så fall. Själva görandet ser jag ingen skillnad.” (Förskollärare 2-C)

”Vi ska ju alla planera, undervisa i aktiviteter som kopplas till läroplanen så nä.” (Barnskötare 1-B)

Utifrån svaren kan vi se att samarbete är betydelsefullt och självklart. Dock råder det olika meningar om vilket ansvar man har till den fria leken beroende på om man är förskollärare eller barnskötare. Faktorer som Ivrendi (2017) menar påverkar pedagogers engagemang i lek är utbildning, lång erfarenhet av yrket, organiseringen av lokalerna, storleken på barngruppen samt barnens åldrar (s. 277). Pedagoger med högre utbildning och lång erfarenhet utmanade barnens behov i lekarna medan de som hade lägre utbildning och lång erfarenhet gick in i lekarna och stöttade trots att barnen inte hade behov av detta stöd. Därmed visar detta att lång erfarenhet utan utbildning inte räcker för att stödja barnens lekar på ett effektivt sätt (ibid, s. 277, 283).

Sammanfattning av resultat

I vårt resultat har det framkommit att den fria leken i förskolan ofta på något sätt styrs av pedagogerna. För pedagogerna innebär fri lek att barnen får välja själva vad de vill leka utifrån sina intressen så länge leken håller sig innanför förskolans ram om vad som anses vara god lek. Leken är även ett frirum. Pedagogernas roll kan handla om att ge barnen möjligheter till fri lek och att undvika begränsningar av leken. Pedagogerna anser sig både kunna stötta och hämma leken. Pedagogen som stöttar barns sociala kompetens, är närvarande och lyhörd, stöttar vid konflikter samt utmana barnens fria lek. I fri lek ska barnen kunna leka själva men ändå inte då maktstrukturer uppstår och barn då kan fara illa. Vi kan se ett mönster i att ålder på barn har betydelse för i vilken mån pedagoger är observanta i den fria leken. De äldre barnen förväntas kunna delta i fri lek där de ska kunna hantera lekkoder, konflikter och besitta social kompetens medan de yngre inte gör det och behöver mer stöttning.

Diskussion

Under denna del kommer vi koppla samman vår frågeställning och problemområde med de resultat som framkommit. Resultaten kommer diskuteras med hjälp av tidigare forskning. Fri lek uppfattas på olika sätt i förskolan och likaså uppfattas pedagogernas deltagande i fri lek på olika sätt. Genom att skapa sig en medvetenhet om hur pedagogernas deltagande påverkar den fria leken så kan leken tas tillvara som någonting utvecklande för förskolans verksamhet. Syftet med denna studie var att undersöka vilken syn pedagogerna har och vilken roll pedagogerna tar då de deltar i barns i fria lek. Vi inleder diskussionen med att reflektera över den fria leken som komplex i förskolan. Därefter diskuterar vi pedagogernas uppfattningar av deras deltagande och roll i den fria leken. Utifrån resultat framkommer det att olika uppfattningar om fri lek finns och även olika uppfattningar om pedagogernas deltagande i den fria leken. Vi kommer slutligen reflektera kring, om pedagogernas deltagande kan bidra till eller begränsa barnens fria lek.

Fri lek som komplex i förskolan

Utifrån våra resultat framkommer det att pedagogerna på de olika förskolorna har liknande syn på den fria leken i förskolan. Den fria leken beskrivs som positiv där barnen tar initiativ till lekarna utifrån sina intressen. Pedagogerna anser att det är viktigt att ge utrymme för fri lek då det är utvecklande för barns olika förmågor. Något som pedagogerna är enade om är att förmågor så som social kompetens, samarbete, konfliktlösning och kreativitet övas i den fria leken. Fri lek anses meningsfull så länge barnen håller sig inom förskolans och pedagogernas

lekamar för vad som är en ”god lek”. Lecusay & Nilsson (2020, s. 79) beskriver bland annat lek som frivillig och spontan. Engdahl & Ärlemalm-Hagsér (2015, 145) talar även dem om frivillighet i leken när de talar om fri lek och menar att fri lek är då att barnen får frihet att själva välja utformning och innehåll i sina lekar. Independent play anser vi är ett begrepp som förtydligar den fria leken. Enligt Ivrendi (2017) är detta lek som barnen själva planerar, genomför och reflekterar över samt hjälper barnen att kontrollera sina beteenden och ageranden (s. 274). Läroplanen för förskolan (2018) lyfter inte den fria leken som begrepp men framhåller att lekutrymme ska ges i förskolans verksamhet där lek som barnen tar initiativ till ska få ta plats (s. 8). Vi har även konstaterat att då vi jämför den gamla och nya läroplanen ges lek idag större utrymme. Pedagogerna i intervjuerna kopplar att barnen lär sig i och utvecklar förmågor i den fria leken. Det verkar vara svårt att skilja på lek och lärande samt anses viktigt att barnen lär sig någonting av leken. I Johansson & Pramling Samuelssons studie menar lärarna att lust är viktigt för att barnen ska lära. Dock används leken som ett verktyg för lärande då lärandet anses vara i förgrunden och viktigare (2006, s. 147). Enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson separerar inte barn på lek och lärande på samma sätt som vuxna gör (s. 625). Kan det vara så att vi som pedagoger övertänker begrepp som lek och lärande och gör det svårare än vad det behöver vara. Barn leker och lär samtidigt utan att ta hänsyn till om vuxna kallar det för lek eller lärande (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2008, s. 624).

Att vara deltagande pedagog i den fria leken

Uppfattningar om pedagogernas deltagande i barns fri lek som framkommit är att samtliga pedagoger ser sig själva som deltagande i lekarna. Dock kan vi se att begreppet *deltagande* har olika betydelser för pedagogerna. Pedagogerna anser att deltagande dels kan vara passivt-aktivt deltagande, stöttande, konstruerande av miljöer som inbjuder till lek samt barnens egna inbjudningar till pedagogen för att delta i deras lekar. Hakkarainen et al (2013) lyfter olika sätt för att pedagogen ska bli inbjuden att delta i barns lekar. Ett av sätten som författarna menar är framgångsrikt för deltagande är då pedagogen observerar lekarna försiktigt för att se barnens idéer. I våra intervjuer av pedagogerna nämner de sina deltaganden som passivt aktiva. Det passivt aktiva deltagandet tänker vi innebär att observera försiktigt och möjliggöra pedagogernas förutsättningar för att kunna delta i lekarna.

Vi tänker att konsekvensen av att pedagogerna förstår deltagande på olika sätt kan göra att pedagogerna inte finner sin roll i barns lek på grund av att osäkerhet skapas. Lecusay & Nilsson (2020) menar att detta kan leda till att leken inte tas tillvara på av pedagogerna. Vidare menar

de att vilken syn och vilket förhållningssätt pedagogerna har påverkar *om* och *hur* lek utvecklas eller hämmas (s. 83).

Då vi intervjuat både förskollärare och barnskötare ville vi undersöka om det var någon skillnad på pedagogernas syn på deras deltagande och sina roller i barns fria lek beroende på vilken utbildning pedagogerna har. Ivrendi (2017) framhåller att utbildning i högsta grad påverkar i vilken utsträckning pedagogerna deltar i barnens lekar (s. 283). Här beskriver Ivrendi att hög utbildning är gynnsamt för leken medan lägre utbildning hämmar. Utifrån intervjuerna kunde vi se att både förskollärare och barnskötare ansåg att de hade samma ansvar i lekarna. Det som skilde i ansvar var att förskollärarna lade planeringen för vad och vilken typ av lekar som erbjöds på avdelningarna. Vissa förskollärare ansåg även att de var mer inriktade på teorier kring lek än vad barnskötarna var. Återigen kan vi utifrån intervjuerna se att pedagogerna har samma syn på vilket ansvar de har och vilken roll de tar i den fria leken. Dock råder det vissa delade meningar om detta. Samtliga pedagoger talar om en medvetenhet om den ställning de har i relation till barnen i den fria leken. Denna ställning menar Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) måste medvetandegöras (s. 146). Åberg & Lenz Taguchi (2006) lyfter vikten av reflektion kring den makt pedagogen har (s. 67), vilket vi tänker kan skapa denna medvetenhet om pedagogernas ställning i förhoppning om att gynna barns fria lek och pedagogernas aktiva deltagande.

En av de viktigaste frågorna som motiverar denna studie är hur pedagogerna förhåller sig till den fria leken i och med den reviderade läroplanen. Läroplanen för förskolan (2018) lyfter leken som central i utbildningen och ska ges utrymme där miljö skapas för att uppmuntras till lek som barnen tar initiativ till utifrån deras intressen (s. 8). Våra resultat visar på att pedagogerna värdesätter fri lek på förskolorna där fri lek handlar om att det är ett fritt val för barnen. Pedagogerna anser att de har samma ansvar i lekarna oavsett yrkesprofession och att de även sker ett samarbete kollegor emellan på avdelningarna. Dessutom anses leken ha en positiv inverkan på barnens utveckling av färdigheter. Trots ett fritt val för barnen så är leken aldrig helt fri från vuxnas påverkan. En medvetenhet om den makt som pedagogerna har verkar vara avgörande för att inte ta över barnens lekar och självklar för att förebygga konflikter som kan uppstå i leken. Barnen verkar vara de som avgör om pedagogerna blir inbjudna och får delta i lekarna. För att möjliggöra ett sådant deltagande anser pedagogerna att lyhördhet är en nyckel. Även ett passivt aktivt förhållningssätt som stöttar lekarna kan skapa ett deltagande. Något som verkar avgörande för hur pedagogerna ser och deltar i fri lek är pedagogernas utbildning.

Hög utbildning, oavsett arbetslivserfarenhet, är att föredra då det ger större chans till utveckling och möjliggörande av leken. Samtliga pedagoger framhåller att det skulle bli problematiskt om den fria leken uteblir då undervisningsbegreppet med stor sannolikhet tar över.

Betydelsen av leken lyfts tydligt i läroplanen, där lek kan fungera som ett verktyg för lärande och utvecklande av barns förmågor och bearbetning av intryck. Miljön ska utgå från barnens intressen och förmågor som uppmuntrar och stimulerar till lek. Läroplanen är tydlig då det gäller betydelsen av leken i förskolan. Pedagogens roll är att skapa förutsättningar för utveckling av lek genom en tillgänglig miljö (s.15). Pedagogens deltagande handlar om att introducera lekar för barnen samt att pedagogens deltagande ska ske på ett lämpligt sätt. Ett sådant deltagande kan främja leken då pedagogen genom aktiv närvaro som stödjer leken (s. 8). Vi anser att leken ges större utrymme i förskolans läroplan idag än vad den tidigare haft i och med revideringen. Betydelsen av leken som viktig och utvecklande för barnen i förskolan lyfts i läroplanen. Dock är riktlinjerna för hur pedagogerna ska delta i leken vaga. Då läroplanen lyfter att pedagogen ska delta på ett ”lämpligt sätt” tänker vi att detta skapar en osäkerhet för vad ett ”lämpligt sätt” innebär. Tidigare har vi nämnt hur pedagogerna har svårt att se sin roll i den fria leken och att de uppfattar och tolkar begreppet deltagande på olika sätt. Därför tänker vi att även begreppet ett ”lämpligt sätt” kan skapa en sådan osäkerhet i rollen som pedagog. Barnens deltagande framstår som tydligare i läroplanen och ges mer utrymme än vad pedagogernas deltagande gör (Lpfö 2018 s. 16).

Metoddiskussion

Från början var tanken att undersöka vårdnadshavares attityder till den fria leken i förskolan samt ta med barns perspektiv på den fria leken. Detta påverkades av att det fanns för lite forskning inom området samt att tiden var begränsad. Vi valde därför att byta problemområde för ett mer beforskat område men som ändå kunde visa på att deltagande i den fria leken är komplext. På grund av tiden och rådande pandemi begränsades intervjuerna till våra arbetsplatser. Hade längre tid givits för undersökningen så hade detta möjliggjort att genomföra intervjuerna på andra förskolor där vi inte är etablerade. Ovanan att intervjua tänker vi kan ha påverkat intervjuerna på ett eller annat sätt. Situationerna kunde emellanåt upplevas som stressande då det var svårt för pedagogerna att avsätta tid för intervjuerna. Nu när vi har erfarenhet av att intervjua skulle vi nästa gång kunna tänka oss att genomföra intervjuerna tillsammans. Detta eftersom vi båda får höra samma svar och kan hjälpa varandra med att ställa ytterligare frågor som fördjupar svaren vid behov.

Slutsats

Syftet var att undersöka pedagogernas syn på sina roller och deltaganden i barns fria lek. För att pedagoger ska kunna ta sig in i barns lekvärldar behövs kompetens om den fria leken och om vilken makt pedagogerna har. Denna samlade kompetens blir möjlig om vi diskuterar begreppen *deltagande* och *makt*. Detta tänker vi kan ske genom tvärgrupper i de olika verksamheterna och mellan avdelningarna och arbetslagen. Genom detta kan den fria leken berikas och dess status höjas i förskolans verksamhet. Även pedagogernas roller i den fria leken kan bli tydligare och därmed minimera den osäkerhet som pedagogerna visar sig ha då de ska delta i den fria leken.

Som framgår av studiens resultat uttrycker flera pedagoger att lyhördhet är nyckeln till ett närmande i barnens fria lek för att kunna delta. Samtidigt är delaktighet i sig ett begrepp som behöver diskuteras och pedagogerna på förskolan behöver ha en samsyn och gemensamma strategier för hur delaktigheten och organiseringen av den fria leken ska se ut. Önskvärt vore därför att i framtida läroplaner tydligare kommentera och lyfta fram den fria leken och på vilket sätt pedagogerna ska delta.

I ett framtidsperspektiv kommer det med stor sannolikhet att genomföras revideringar av förskolans läroplan. Vi ställer oss därför frågande till om leken kommer att lyftas ytterligare och om pedagogens deltagande roll blir än mer tydlig. Om pedagogens roll skulle framhävas tydligare skulle delaktighet eventuellt bli en självklar del av förskolans verksamhet och därmed utveckla verksamheten utefter barnens behov och förutsättningar. Vi tänker att en sådan delaktighet kan skapas genom att ha den fria leken som rutin i verksamheten där pedagogerna utmanas att delta. Lyckas pedagogerna skapa en rutin för att delta i barnens lekar och samtidigt ha diskussion sig mellan där begreppet deltagande tas upp och förtydligas, kan detta skapa förutsättningar för att arbeta mot förskolans mål och riktlinjer. Rutiner för och deltagande i barnens fria lek kan normalisera detta deltagande med en förhoppning om att pedagogerna då ska blir mer bekväma i sina roller i leken. Genom detta deltagande kan pedagogerna se vad barnen intresserar sig för, utmana barnen och utifrån det skapa ett lustfyllt lärande som tar tillvara på den fria leken.

I denna studie har flera pedagoger lyft fram att deras delaktighet är viktigt för den fria lekens utveckling. Avslutningsvis kan en framtida forskning därför kunna vara att närmare studera hur pedagoger förhåller sig till och deltar i den fria leken. Underlaget i denna studie har också varit

mycket begränsat. Fler studier skulle därför behövas för ett större underlag av pedagoger och förskolor. Det skulle också vara intressant att närmare analysera hur barn- och vårdnadshavare ser på begreppet fri lek eller att genomföra en mer ingående observationsanalys av hur barn gör för att organisera den fria leken på olika förskolor. Får vi mer kunskap om fri lek kan det utveckla vidare kunskap om hur pedagogerna ska förhålla sig till den och främja både lek och lärande.

Referenslista

Otryckta källor

Intervjuer med förskollärare samt barnskötare

Förskola 1

Förskollärare 1- A och Barnskötare 1- B: 2021-03-10

Förskollärare 1- C: 2021-03-16

Barnskötare 1- D: 2021-03-18

Förskollärare 1 A :2021- 03-26

Förskola 2

Förskollärare 2- A: 2021-03-16

Barnskötare 2- B: 2021-03-18

Förskollärare 2- C och Barnskötare 2- D: 2021-03-24

Litteratur och artiklar

Almqvist, L. (2014). *Engagemang – en väg till lärande och hälsa*. I: Sandberg (red). 2014.

Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd. Lund: Studentlitteratur AB, s. 231-248

Asplund Carlsson, M. & Pramling Samuelsson, I. (2008). *The playing learning child.*

Towards a pedagogy of early childhood. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Scandinavian Journal of Educational Research Vol. 52, No. 6, December 2008, pp. 623–641

Full article: The Playing Learning Child: Towards a pedagogy of early childhood

(tandfonline.com) [Hämtad:2021-03-30]

Brodin, J. & Lindstrand, P. (2014). *Barn med rörelsehinder i förskolan*. I: Sandberg (red).

2014. Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd. Lund: Studentlitteratur AB, s. 133–155

Bäckman, K., Elm, A & Magnusson O, L. red. (2020). *Förskolan, barn och undervisning - Didaktik i förskolan*. Stockholm: Liber.

Cekaite, A & Björk-Willén, P. (2017). *Svenska som andraspråk i förskolan: utveckling i lek och lärarledda aktiviteter*. I: Lindgren, A-L, Pramling, N. & Säljö, R (red). (2017). *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. Malmö: Gleerups Utbildning, s. 125–137

Endahl, I & Ärlemalm-Hagsér, E. (2015). *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber

Evaldsson, A-C. (2017). *Barns lek, socialisation och kamratgruppskulturer*. I: Lindgren, A-L, Pramling, N. & Säljö, R (red). (2017). *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. Malmö: Gleerups Utbildning, s.109-123.

Fleer, M. (2015). *Pedagogical positioning in play – teachers being inside and outside of children's imaginary play*.

[Pedagogical positioning in play – teachers being inside and outside of children's imaginary play \(sh.se\)](#) [Hämtad: 2021-04-15]

Hammarström-Lewenhagen, B. (2016). *Förskolans århundrade: pedagogiska nyckeltexter om förskolans framväxt och idéarv*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Hakkarainen, P., Brèdikytè, M., Jakkulab, K. & Munterb, H. (2013) *Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world*

[\(PDF\) Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world \(researchgate.net\)](#) [hämtad: 2021-04-07]

Ivrendi, A. (2017). *Early childhood teachers' roles in free play*.

[Early childhood teachers' roles in free play: Early Years: Vol 40, No 3 \(tandfonline.com\)](#)
[Hämtad:2021-03-13]

Jensen, M. (2013). *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur AB.

Johansson, J-E. (2017). *Förskolans pedagogiska tradition och barns utveckling med exempel från förskolans barndom*. I: Lindgren, A-L, Pramling, N. & Säljö, R (red). (2017). *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. Malmö: Gleerups Utbildning, s. 45-55

Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket.

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan: Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Göteborgs universitet: Göteborg Studies in Educational Sciences 249. [GUPEA: Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola](#) [Hämtad: 2021-03-18]

Krokmark, T. (2007). *Fenomenografisk didaktik' — en didaktisk möjlighet*. I: Didaktisk Tidskrift vol 17, No 2-3, 2007, Jönköping University Press. (Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB, s. 144-155.

Larsson, S. (2011). *Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi*. Linköping. [Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi. Staffan Larsson - PDF Free Download \(docplayer.se\)](#) [hämtad: 2021- 04-07]

Lecusay, R. & Nilsson, M. (2020). *Lek i förskolan*. I: Åsén, G. (red.) Vad säger forskningen om svensk förskola? (2020). Stockholm: Liber, s. 77–91.

Lindgren, A-L, Pramling, N. & Säljö, R (red). (2017). *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Patel, R. & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Roos, C. (2014). *Att berätta om små barn – att göra en minietnografisk studie*. I: Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.). (2014). *Förskollärarens metod- och vetenskapsteori*. Stockholm: Liber, s. 46-57

Tullgren, C. (2004). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande*. Lund: Malmö högskola. [Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet - Lunds universitet](#) [Hämtad: 2021-03-20]

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, rapport*.

[Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning - Vetenskapsrådet \(vr.se\)](#) [hämtad: 2021-04-14]

Åberg, A & Lenz Taguchi, H. (2006) *Lyssnandets pedagogik - etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1 – Informationsbrev till intervjupersoner

Stockholm, 2021-03-01

Information om undersökningen: Pedagogers syn på fri lek i förskolan

Vi är studenter på ett av förskolläraryrkesprogrammen vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare. Studien kommer att handla om den fria leken.

För att samla in material till studien skulle vi gärna vilja genomföra intervjuer mellan den 2021-03-01-2021-04-01. Vi skulle då vilja spela in intervjuerna med er förskolepedagoger och samtidigt kommer vi föra minnesanteckningar vid sidan av.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Enligt Lärarutbildningens rutiner förstörs materialet efter avslutad utbildning. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill vi be om ert medgivande för att genomföra studien på förskolan. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär.

Kontakta gärna oss eller min handledare för ytterligare information!

Sofie Ahrencrantz

Maria Staaf

Mailadress: XXXX

Mailadress: XXXX

Robert Lecusay, handledare

Södertörns högskola

Mailadress: robert.lecusay@sh.se

Bilaga 2 – Formulär för samtycke

Formulär för samtycke till att genomföra studien i förskolan.

Jag **samtycker** till studien.

Namn:

Namnunderskrift:.....

Bilaga 3 - Intervjufrågor

Introduktion:

Vad är din yrkesprofession?

Vilken utbildning har du?

När gick du din utbildning?

Hur länge har du arbetet inom förskolan?

Vilken åldersgrupp arbetar du med?

Frågor om lek

1. Vilka lekar engagerar barnen på avdelningen?
2. När kan du se att den typen av lek sker?
3. Vilka är inblandade i dessa lekar?
4. Prioriteras leken på förskolan (är leken schemalagd?)
5. Hur skapar ni utrymme för lek?
6. Hur ser du på ditt deltagande i barnens lek?
7. Hur ser du på pedagogens makt i leken?

8. Leker ni med barnen och varför/ varför inte?
9. Blir det problematiskt om man leker med barnen?
10. Har ni som förskollärare kontra barnskötare olika ansvar i leken?
11. Tänker ni på leken olika?
12. Samarbetar ni pedagoger i leken på avdelningen/ förskolan?

Frågor om fri lek

1. De lekar barnen gör på avdelningen, anser du att de är styrda eller fria
2. Vad är fri lek för dig inom förskolan?
3. Kan du ge exempel på det? (hänger ihop med ovanstående fråga)
4. Vad anser du att syftet med fri lek är?
5. Ser man på fri lek på samma sätt på respektive avdelningar?
6. Kan du ge exempel? (hänger ihop med ovanstående fråga)
7. Vad finns det för attityder kring den fria leken hos er pedagoger?
8. Kan du berätta när den fria leken har fungerat bra och/ eller dåligt
9. Hur kommer det sig? (hänger ihop med ovanstående fråga)
10. Vad har den fria leken för status i förskolan?

11. Vad är din roll i den fria leken?

12. Tror du att det spelar roll när man gick utbildningen hur man ser på den fria leken?

13. Vad tror du händer om den fria leken försvinner?

14. Kan vi lämna barnen helt fritt i leken?

15. Hur kan vi pedagoger ta oss in i barnens fria lek utan att ta makten över leken?

16. Har ni pedagoger någonsin ifrågasatt den fria leken?

17. Hur kommer det sig? (hänger ihop med ovanstående fråga)